

DE STAD VAN DE TOEKOMST KRONIEKEN

KRONIEK #11
SLOT-
MANIFESTATIE

30 NOVEMBER
2018

TIEN TOEKOMSTBESTENDIGE VIERKANTE KILOMETERS

Door Marieke Berkers

Wat is de oogst van maanden lang werken aan de stad van de toekomst, in integrale ontwerpteams, gevoed door masterclasses vol kennis en locatieateliers voor de nodige feedback vanuit de betreffende gemeenten? Tijdens de slotmanifestatie van ontwerpstudie *De Stad van de Toekomst* op 30 november in het Amsterdamse Pakhuis de Zwijger toonden tien ontwerpteams hun antwoord op de vraag hoe we in de volgende verdichtingsgolf bouwopgaven kunnen koppelen aan energietransitie, innovaties op gebied van vervoer, circulaire economie en andere systeem- en netwerk-innovaties. De oogst was rijk, niet alleen aan ontwerp-oplossingen, maar ook wat betreft innovaties op het gebied van ruimtegebruik en handelingsperspectieven. Wat viel op?

Compacte stad nieuwe stijl

De conclusie dat project *De Stad van de Toekomst* een nieuw hoofdstuk toevoegt aan de Nederlandse traditie van ontwerpen aan de compacte stad is snel gemaakt. Niet langer willen we de suburbanisatie

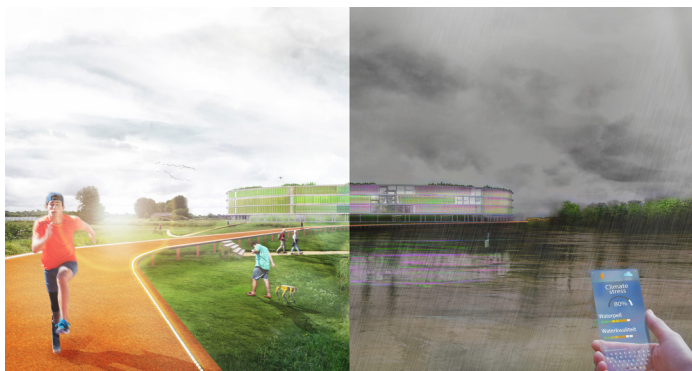
‘Maak keuzes hoe je welke transitie oplost. Je kunt de bodem immers maar een keer weggeven.’

Wilfried van Winden

in toom houden door gebundelde deconcentratie in groeikernen aan de randen van steden of in de regio. Geen tabula rasa. Voor de stad van de toekomst staat de bestaande stad centraal.

Achterkanten wordt voorkanten

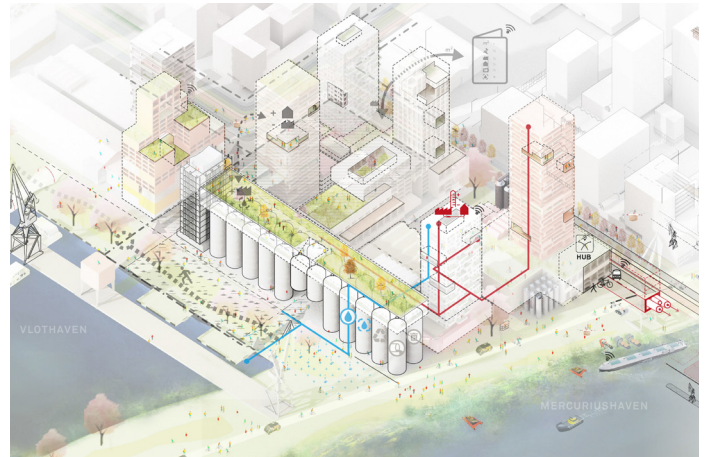
Wel verschuift het perspectief waarop we naar de bestaande stad kijken. Door het slim organiseren van mobiliteit en toevoegen van kwaliteiten in de publieke ruimte veranderen ‘achterkanten’ in ‘voorkanten’. De stadsrand Utrecht transformeert bijvoorbeeld in de projecten van team FIT onder leiding van Bas Horsting van BASTA en team Stadsvrijheid onder leiding van Esther Vlaswinkel van SVP tot aantrekkelijke entree van de stad: een groen-blauwe verbinding tussen stad en landschap. Voor de Alexanderknoop in Rotterdam presenteren team CIAM XXI met Ton Venhoeven van VenhoevenCS als trekker en team Flocks een transitie van een door auto's gedomineerd anoniem winkelgebied naar een vervoerstransferium waar je graag verblijft. Wat met het kiezen van de testlocaties was voorzien blijkt te werken. Juist in de randen van de stad en rondom decentrale knooppunten is vaak nog een overvloed aan ruimte beschikbaar of beschikbaar te maken door het efficiënter organiseren van ons

Team FIT: De stadsrand Oost van Utrecht krijgt – naast de recreatieve invulling gericht op bewegen – een waterbergende functie.

Team Stadsvrijheid: De grote wegen aan de oostrand van Utrecht worden in dit plan getransformeerd tot 'armaturen', waarlangs mensen zich vervoeren, maar waar ook de ontwikkeling van de stad zich voltrekt.

Team Havenstad Makerstad: Binnen een robuust framework is er ruimte voor onvoorziene ontwikkelingen.

'De aanbeveling "tijd maakt ruimte" neem ik zeker mee.'

Pieter Klomp

publieke domein voor het toevoegen van een groenblauw programma dat oplossingen biedt voor opgaven rondom de klimaatverandering.

Nabijheid

Een begrip dat in bijna alle plannen centraal staat is nabijheid. Aan de ene kant verwijst het naar een inrichting van de openbare ruimte die meer gericht is op het in contact komen met de medemens. Het maken van routes voor traag verkeer of het toevoegen van zichtbaar programma in de plinten van gebouwen. Of zoals team The Sociotechnical City onder de leiding van UNStudio doet voor Central Innovation District Den Haag met het toevoegen van een broedplaats voor *start-ups* en een wintertuin als onderdeel van een iconische geothermiecentrale die als stadsbrug over de sporen gebouwd wordt en die buurten met elkaar verbindt. Volgens dit team hoeft nabijheid niet te betekenen dat bouwwerken kleinschalig hoeven te zijn.

Zelfvoorzienende stad

Aan de andere kant is nabijheid een conditie die richting geeft aan het organiseren van zelfvoorzienendheid. Team CIAM XXI zet voor Rotterdam Alexanderknoop in op het bouwen van gemeenschappen en het stimuleren van wijkcoöperaties om de circulaire deeleconomie op gebouw- en wijkniveau te orga-

niseren. Ook wil het team de lokale economie versterken. Het introduceert een zogenaamd nabijheidslabel om zelfvoorzienendheid te toetsen en zo te stimuleren. Delen in de nabijheid kan helpen de druk op de ruimte te verminderen, zeker wanneer je ruimte goed organiseert in tijd, met name tijdens piekmomenten van drukte. Het team Havenstad Makerstad onder leiding van Oscar Vos van Krft nam dit perspectief als een van haar uitgangspunten. Ruimtelijk kan delen op verschillende schaalniveaus in de vierkante kilometer plaatsvinden: binnen één functie, tussen functies en ook de openbare ruimte kan gedeeld worden.

Team CIAM XXI: Rotterdam Alexander is in de toekomst een gezonde stad met een goed functionerende mobiliteits-hub en met ruimte voor waterberging en biodiversiteit op het maaiveld en op de gebouwen.

Inclusieve stad

Hoe zorg je er vervolgens voor dat de stad niet verdeeld raakt? Oftewel, hoezeer zullen de wenkende perspectieven van de ontwerpbureaus de diversiteit aan inwoners van en om de testlocaties aanspreken? Met name wanneer het gaat om inzet van collectiviteit als kracht is het de vraag of dat niet teveel berekend is vanuit de eigen hoogopgeleide doelgroep. Recent onderzoek van PricewaterhouseCoopers (*Share Economy 2017. The New businessmodel*) toont namelijk aan dat de deeleconomie met name een domein is van hoogopgeleiden.

De vierkante kilometer als draaischijf van ontwikkelingen

Het organiseren van zelfvoorzienendheid levert nog een ander euvel op voor wie op de vierkante kilometer werkzaam is. Wat er circulair gebeurt op de vierkante kilometer staat altijd in relatie tot wat gebeurt op andere schaalniveaus, als wijken, stad of regio. Het ging te ver voor deze ontwerpstudie om de opgave ook op grotere schaal uit te werken. Wel maakten verschillende teams de keuze de locaties als katalysator te zien voor kwaliteitsverbetering op een hoger schaalniveau. Zo zet team CIAM XXI in op het organiseren

Team Urban Arcipelago: Het plan laat een opwaardering van zowel de regionale infrastructuur zien, die de verschillende Eindhovense campussen verbindt, als een grondige opknapbeurt van de plek zelf.

van circulariteit in de nabijheid zodat de hub Alexanderknoop de draaischijf kan worden van de circulaire economie die een veel grotere schaal beslaat. Team Urban Arcipelago onder leiding van Mauro Parravicini van mauroparravicini architects ziet het centraal gelegen Fellenoord als het metropolitane groen-blauwe hart van de "Brainport city" die Eindhoven is.

Handelingsperspectieven

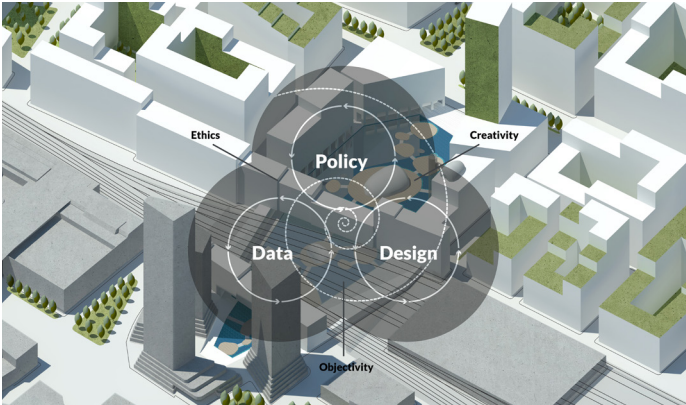
Wenkende perspectieven gaan verder dan mooie eindplaatjes, dat bewijzen alle teams. Naast het geven van een verlokkelijk beeld van de toekomst, zodat we zin hebben de grote transities op te pakken, lanceren teams nieuwe methoden en technieken om processen anders te sturen, opdat transities beter georganiseerd

'We kijken door deze studie
beeld bij abstracte begrippen
op papier.'

Emiel Reiding

Team The Sociotechnical City: De sporen en wegen in het CID worden overbrugd met hoogkwalitatieve looproutes, die de verschillende delen van de stad aan elkaar smeden. Aan het verticale park ligt een Biopolis, waar water wordt gezuiverd.

Team Triangel: Stadmaken betekent een wisselwerking te beheersen tussen data, design en policy.

Team INcity: Het interactiemilieu van Sloterdijk, visualisatie door Grizli Studios.

Team All Inclusive City: Nieuwe groene verbinding over de spoorzone, met op het nieuwe deck ruimte voor verdichting.

Team Flocks: In de stad van de toekomst vervagen de grenzen tussen het landschap en de stad zelf, tussen wat tijdelijk en permanent is en tussen internationale en lokale structuren.

kunnen worden. De onzekerheden rondom de transitie die komen gaan deden de ontwerpers kiezen voor flexibiliteit in zowel hun plannen als *roadmaps*. Daarbij is alliantievorming een belangrijke factor. Team Triangel dat aan Fellenoord werkt, ontwikkelde daartoe een spel als instrument om belangen en wensen in een vroeg stadium in beeld te krijgen en zo met meer spelers dan nu vaak het geval is op een transparante wijze te werken aan de stad van de toekomst. Team INcity introduceert met eenzelfde reden de 'digitale stadmaker', een digitaal platform waarop verschillende spelers die de stad maken – individuen, bedrijven of collectieven – samen plannen kunnen aanscherpen door middel van een systeem van feedbackloops. Zo kunnen plannen ook meegroeien met de groei van een gemeenschap, geen gek plan bij een gebied als Haven-Stad dat haar toekomstige bewoners nog moet krijgen. Zo borg je systeeminzicht in het proces.

Publicatie De Stad van de Toekomst

Met ontwerpstudie *De Stad van de Toekomst* hebben we grip gekregen op de opgaven en oplossingsrichtingen die nodig zijn om de komende jaren aan het werk te gaan. Daarbij luidt een krachtige centrale boodschap dat ontwerpend onderzoek bij de aanpak van transitie en maatschappelijke opgaven als instrument een krachtig middel is om ruimte en beleidsmaatregelen te verbinden. De beperkte ruimte die een kroniek biedt, zorgt ervoor dat in dit stukje lang niet alle geleerde lessen gedeeld kunnen worden. Om de kennis die is opgehaald te delen is het boek *De Stad van de Toekomst* in de maak. Een document waarmee zowel ontwerpers als beleidsmakers, onderzoekers, ontwikkelaars en bouwers kunnen raadplegen als inspiratie- en kennisbron bij het samen bouwen aan toekomstbestendige en aantrekkelijke vierkante kilometers.

De slotmanifestatie vond plaats op 30 november 2018 in Pakhuis de Zwijger in Amsterdam

Welkom

Natasja van den Berg, moderator

Presentaties van de 5 ontwerp-locaties

1. Amsterdam – presentaties team *INcity* (*Roy Plevier*) en team *Havenstad Makerstad* (*Oscar Vos*)
2. Rotterdam – presentaties team *CIAM XXI* (*Ton Venhoeven*) en team *Flocks* (*Robbert Guis*)
3. Utrecht – presentaties team *FIT* (*Bas Horsting*) en team *Stadsvrijheid* (*Esther Vlaswinkel*)
4. Den Haag – presentaties team *All Inclusive City* (*Wilfried van Winden*) en team *The Sociotechnical City*

(*Lars van Hoften*)

5. Eindhoven – presentaties team *Triangel* (*Bart Mispelblom Beyer*) en team *Urban Arcipelago* (*Mauro Parravicini*)

Gesprek met initiatiefnemers van de studie

Fred Schoorl (directeur BNA), *Leen Verbeek* (voorzitter Vereniging Deltametropool) en *Marcel Hertogh* (voorzitter DIMI, TU Delft)

Gesprek met directeuren van de deelnemende gemeenten

Pieter Klomp (plaatsvervangend directeur Ruimte en Duurzaamheid, gemeente Amsterdam), *Jeroen de Bok* (senior stedenbouwkundige, gemeente Rotterdam), *Peter Kievoet* (directeur dienst Stedelijke Ont-

wikkeling, gemeente Den Haag), *Peter Steijn* (themadirecteur Gezond Stedelijk Leven, gemeente Utrecht) en *Robbert de Mug* (programma-manager Internationale Knoop XL, gemeente Eindhoven)

Gesprek met vertegenwoordigers van de Rijksoverheid

Emiel Reiding (directeur NOVI) en *Jan-Bert Dijkstra* (directeur mobiliteit in gebieden van DG Mo)

Projectleiding

Jutta Hinterleitner, programma-manager BNA Onderzoek

Meer weten over *De stad van de toekomst*?

www.bna-onderzoek.nl

BNA ONDERZOEK

Praktijklab voor slimme ruimtelijke ideeën

